

درسنامه‌ی درس اول

* مهمترین راه ارتباط انسان‌ها با یکدیگر گفت‌وگو (کلام) است که به دو شکل ارتباط کلامی و ارتباط غیر کلامی می‌باشد.

* ارتباط کلامی یا گفت‌وگو دو طرف دارد:

۱- گوینده: یعنی کسی که صحبت می‌کند.

۲- شنونده: یعنی کسی که گوش می‌دهد.

* رعایت نکاتی توسط گوینده و شنونده که موجب گفت‌وگوی خوب می‌شود:

۱- خوب گوش کنیم:

توجه و دقت به حرف‌های گوینده - نگاه کردن به فرد گوینده در هنگام صحبت کردن - تکان

دادن سر یا سوال کردن از گوینده در هنگام صحبت کردن

۲- خوب صحبت کنیم:

نگاه کردن به شنونده - صحبت کردن با صدای مناسب، یعنی نه خیلی بلند، نه خیلی آهسته، نه تُند

نه کُند - بیان منظور خود به صورت روشن و واضح - صحبت کردن در زمان مناسب - استفاده کردن

از کلمات مؤدبانه در هنگام صحبت کردن

*حریم شخصی : حریم شخصی هر فرد محدوده‌ای است که هیچ کس نباید بدون اجازه و رضایت او وارد آن شود.

*ارتباط غیر کلامی : در هنگام گفت‌وگو بعضی از چیزها را بدون صحبت کردن به دیگران انتقال می‌دهیم، برای مثال، باتکان دادن سر نشان می‌دهیم که حرف طرف مقابل درست است؛ به این نوع ارتباط، «ارتباط غیر کلامی» می‌گویند.

درسنامه‌ی درس دوم

* احساسات ما دو نوع هستند:

۱- خوشایند : در ما تأثیر خوبی می گذارند، مانند : شادی {احساسی است که هم خود ما می توانیم آن را در خودمان به وجود بیاوریم و هم دیگران می توانند با انجام دادن کارهایی آن را در ما ایجاد کنند.}

۲- ناخوشایند : آنها را دوست نداریم و می خواهیم از آنها دور شویم. مانند : غم و اندوه _ ترس
* راه های برطرف کردن احساس غم و اندوه :

۱- دعا کنیم و از خداوند بزرگ برای برطرف شدن اندوهمان کمک بگیریم.

۲- به خودمان دلداری بدهیم؛ به خود بگوییم که احساس غم طبیعی است اما همیشگی نیست و من می توانم باز هم شاد باشم.

۳- درباره‌ی علت اندوه خود فکر کنیم و راهی برای برطرف کردن آن پیدا کنیم.

۴- از بزرگتر ها (پدر و مادر، معلم، مشاور مدرسه، پدربزرگ و ...) کمک بگیریم و با آنها صحبت ، مشورت کنیم.

۵- درباره‌ی احساس اندوه خود بنویسیم یا نقاشی کنیم .

۶- انجام دادن کارهای شاد و سرگرم کننده یا کمک به دیگران، کمتر به ناراحتی خود فکر کنیم.

* ترس احساسی طبیعی و عادی است که در انسان و جانوران وجود دارد

* احساس ترس خود دو گونه است:

۱- ترس به جا : این گونه ترس ها از انسان ها محافظت می کنند، مانند : ترس از حیوانات موزی،

ترس از بلندی و صداهای وحشتناک و مهیب

۲- نا به جا : مانند : ترس از تاریکی اتاق یا خانه، ترس از امتحان، ترس از موجودات خیالی و ترس

دست دادن نزدیکان

* راهکارهای مقابله با ترس:

۱- مشخص کردن درجه یا میزان ترس خود از چیزی که می ترسیم.

۲- مشورت گرفتن و کمک گرفتن از بزرگ تر ها مثل پدر و مادر و مشاور .

۳- روبه رو شدن به مرور زمان با پدیده ای که ما را می ترساند تا ترسمان بریزد .

۴- کمک گرفتن از یاد و نام خدا در زمان ترس.

۵- صحبت کردن با دیگران درباره ی چیزی که از آن می ترسیم.

۶- ندیدن فیلم های وحشتناک و نترساندن دیگران برای شوخی.

درسنامه‌ی درس سوم

✓ همدلی : یعنی این که فرد بتواند احساسات، رفتار و شرایط دیگری را درک کند و خودش را به جای او بگذارد.

✓ در جامعه، موسسه‌هایی وجود دارند که به افراد نیازمند یا کسانی که با مشکلات و حوادثی روبه‌رو شده‌اند، کمک می‌کنند تا گرفتاری و رنج آنها کمتر شود. از جمله :

۱- جمعیت هلال احمر : در حوادثی مانند سیل، زلزله و تصادف‌های رانندگی به مردمی که خانه و وسایل خود را از دست داده‌اند یا مجروح شده‌اند، کمک می‌کند و به آنها غذا لباس، و دارو می‌رساند.

۲- سازمان انتقال خون : این سازمان وظیفه گرفتن خون از داوطلبان و انتقال آن به درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها را به عهده دارد.

✓ سن اهدای خون به دیگران ۱۸ سالگی می باشد.

✓ وقتی کسی غمگین است چه کارهایی می‌توانیم انجام بدهیم :

۱- دوستانه کنار او بنشینیم.

۲- از او در مورد احساسی که دارد سوال کنیم.

۳- به حرفهای او خوب گوش دهیم و به او نشان دهیم که احساسش برای ما مهم است و ما آن را می فهمیم.

۴- از او بپرسیم آیا من می‌توانم کاری برای تو انجام دهم؟

درسنامه‌ی درس چهارم

✓ گروه : گروه از تعدادی افراد تشکیل می‌شود که فعالیت های مشترکی دارند و برای رسیدن به هدفی مشترک با هم ارتباط برقرار می‌کنند.

✓ برای اینکه در گروه عضو مؤثری باشیم چه کار هایی باید انجام بدهیم؟

۱- به عهده گرفتن نقش در گروه بر حسب به استعدادها و توانایی های خود و شناخت وظایف خود انجام آنها

۲- داشتن روابط خوب در بین اعضای گروه

۳- رعایت نظم و مقررات

۴- احترام گذاشتن به نظرات یکدیگر و استفاده از مشورت و همفکری در تصمیم گیری ها

✓ همفکری و مشورت باعث می شود که ما بتوانیم از افکار و نظرات دیگران استفاده کنیم.

✓ در دین اسلام، به مشورت کردن در کار ها سفارش شده است و یکی از سوره های قرآن کریم به نام «شوری» است.

✓ «شورا» یعنی گروهی از افراد که برای انجام دادن کاری با یکدیگر مشورت می‌کنند. مثل شورای دانش آموزی که در نیمه اول آبان ماه هر سال در مدارس انجام می‌شود و اعضای این شورا ها، نمایندگان دانش آموزان هستند.

نام و نام خانوادگی:

درسنامه درس ۵ مطالعات اجتماعی

دبستان پسرانه غیردولتی چکاد ۲

پایه پنجم

کلاس: **درسنامه‌ی درس پنجم**

✓ به مجموعه افرادی که در یک جا زندگی می‌کنند، «جمعیت» می‌گویند.

✓ دلایل افزایش جمعیت در یک مکان:

۱- تولد بیش از مرگ: یعنی اگر تعداد افرادی که متولد می‌شوند از تعداد افرادی که می‌میرند بیشتر باشد، جمعیت افزایش می‌یابد.

۲- مهاجرت: یعنی اینکه مردم برای زندگی یا کار از جایی به جای دیگر بروند.

✓ در حال حاضر جمعیت ایران بیش از ۷۵ میلیون نفر است.

✓ پراکندگی جمعیت در ایران:

۱) ناحیه‌ی تهران و اطراف آن پرجمعیت‌ترین جای کشور است.

[دلایل پرجمعیت بودن ناحیه‌ی تهران و اطراف آن: ۱. پایتخت بودن ۲. وجود اداره‌ها، دانشگاه‌ها و کارخانه‌ها]

۲) ناحیه‌ی کناره‌ی دریای خزر وسعت کمی دارد اما جمعیت زیادی را در خود جای داده است.

[دلایل وجود جمعیت زیاد در کناره‌ی دریای خزر: ۱. آب و هوای مناسب ۲. باران کافی ۳. خاک حاصلخیز]

۳) نواحی کوهپایه‌ای رشته کوه‌های البرز و زاگرس و کوه‌های آذربایجان و خراسان

[دلایل به وجود آمدن شهر و روستای پرجمعیت در این ناحیه: ۱. آب و هوای معتدل ۲. خاک آبرفتی ۳. وجود معدن‌های مختلف]

۴) نواحی داخلی بسیار کم‌جمعیت یا خالی از جمعیت هستند.

[دلائل کم جمعیت بودن نواحی داخلی: ۱. بارندگی کم ۲. زمین های شور ۳. خاک نامناسب]

✓ عوامل افزایش یا کاهش جمعیت:

(۱) عوامل جذب کننده ی (افزایش) جمعیت:

درآمد بیشتر _ فروشگاه های بزرگ _ شغل های بیشتر _ بیمارستان های مجهز _ دانشگاه

(۲) عوامل دورکننده ی (کاهش) جمعیت:

خشکسالی _ کمبود آب _ جنگ _ کمبود درآمد و شغل

درسنامه‌ی درس ششم

✓ آب دریاها و اقیانوس ها به دلیل شور بودن برای آشامیدن، شست و شو، کشاورزی و سایر فعالیت ها مناسب نیستند.

✓ آب شیرین مورد نیاز انسان از برف و باران به دست می آید و شامل دو بخش است:

(۱) بخشی روی زمین جاری می شود و رودها را به وجود می آورد.

(۲) بخشی به داخل زمین فرو می رود و آب های زیرزمینی را تشکیل می دهد.

✓ تشکیل رودها: در مناطق کوهستانی و ارتفاعات، باران و برف می بارد. بر اثر ذوب شدن برف و

جاری شدن آن در ارتفاعات کم کم جویبارهای زیادی شروع به حرکت می کنند و از به هم

پیوستن این جویبارها رودها تشکیل می شوند.

✓ مردم برای استفاده از آب های زیرزمینی چاه یا قنات حفر می کنند. ایرانیان اولین کسانی

بودند که با کندن قنات از آب های زیرزمینی استفاده کردند.

✓ قنات یک تونل زیرزمینی است که آب در آن خود به خود از مناطق پر آب به نواحی کم آب،

جاری می شود.

✓ ویژگی آب قنات: آب قنات چون از زیر زمین عبور می کند، میزان تبخیر و آلودگی آن بسیار

کم است.

✓ میزان متوسط بارندگی در ایران کمتر از ۲۵۰ میلی متر است.

✓ بیشتر رودهای ایران از رشته کوه های بلند البرز و زاگرس و یا کوه های پراکنده ی داخلی سرچشمه می گیرند و پس از عبور از دشت ها، جلگه ها، روستاها و شهرها به دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان یا دریاچه های داخلی می ریزند.

✓ بیشتر رودهای ایران فصلی و موقتی هستند، یعنی در هنگام تابستان و با شروع فصل گرما خشک می شوند.

✓ رودها مهمترین منبع آب شیرین هستند و نقش مهمی در زندگی ما دارند. همچنین رودها زیستگاه بسیاری از ماهی ها و جانوران آبی و پرندگان مهاجرند.

✓ روش های جلوگیری از هدر رفتن و ذخیره ی آب:

۱) استفاده از آبیاری قطره ای

۲) بستن سد روی رودها

✓ نحوه ی تولید برق: از انرژی ذخیره شده ی آبی که در پشت سد جمع می شود و به کمک چرخ های آبی (توربین) برق تولید می کنند.

درسنامه‌ی درس هفتم

✓ صنعت : هر کارخانه ای برای تولید کالا به مواد اولیه نیاز دارد. مواد اولیه را به کارخانه می‌برند. در کارخانه ، کارگران به کمک ماشین‌آلات در آن‌ها تغییراتی به وجود می‌آورند و آن‌ها را به کالاهای مورد نیاز تبدیل می‌کنند. به این فعالیت «صنعت» می‌گویند.

✓ مواد مورد نیاز یک کارخانه:

مواد اولیه _ سرمایه _ نیروی کار _ ماشین‌آلات و ابزار

✓ انواع صنایع کارخانه‌ای:

۱- صنایع مادر: کالاهایی تولید می‌کنند که مردم آن‌ها را نمی‌خرند و از آن‌ها به طور مستقیم استفاده نمی‌کنند.

مانند: ذوب آهن _ پتروشیمی و ماشین‌سازی

۲- صنایع مصرفی: کالاهایی تولید می‌کنند که مردم آن‌ها را می‌خرند و به طور مستقیم مصرف می‌کنند. مانند: لوازم خانگی ، کیف و کفش

✓ اولین کارخانه‌ی ذوب آهن ایران در نزدیکی اصفهان ساخته شده است و سنگ آهن مورد نیاز آن از معادن آهن استان یزد تامین می‌شود.

✓ کارخانه‌های پتروشیمی، نفت و گاز را به مواد شیمیایی تبدیل می‌کنند و از این مواد در کارخانه‌های دیگر برای تولید رنگ، چسب، کود شیمیایی، لاستیک و مواد شوینده استفاده می‌شود.

✓ مواد اولیه‌ی کارخانه‌های ماشین‌سازی: آهن _ سرب _ روی و مس

- ✓ تولیدات کارخانه‌های ماشین سازی: ماشین‌آلات و ابزار _ دیگ بخار و جرثقیل
- ✓ بیش‌ترین صنایع مصرفی در استان تهران قرار دارد.
- ✓ صنایع مادر برای تولید کالا به مواد اولیه نیاز دارند و این مواد اولیه را از «معدن‌ها» تامین می‌کنند.

درسنامه‌ی درس هشتم

✓ راه برای جابجا کردن مردم و کالاها از مکانی به مکان دیگر، لازم است.

✓ به وسایلی که مردم و کالاها را جابجا می‌کنند، «وسایل حمل و نقل» می‌گویند.

✓ وسایل حمل و نقل در گذشته شامل درشکه، کالسکه، اتومبیل‌های قدیمی، اسب و گاری و ... بود.

✓ وسایل حمل و نقل امروزی شامل: اتوبوس، تاکسی، قطار شهری (مترو)، ون، دوچرخه، موتور سیکلت و اتومبیل‌های شخصی است.

✓ صادرات: کالاهایی که در داخل یک ناحیه تولید شده‌اند برای فروش به جاهای دیگر فرستاده می‌شوند، به این کار «صادرات» می‌گویند. مانند چای و برنج گیلان که به سایر نقاط کشور صادر می‌شود.

✓ واردات: کالاهایی که در خارج از یک ناحیه تولید شده‌اند برای فروش به آنجا وارد می‌شوند، به این کار «واردات» می‌گویند. مانند نفت، اتومبیل، خرما و پسته که از نواحی دیگر به استان گیلان وارد می‌شود.

✓ بازرگانی: به خرید و فروش کالا در داخل یک کشور یا با کشورهای دیگر، «بازرگانی» می‌گویند.

✓ انواع راه‌ها و وسایل حمل و نقل:

۱) زمینی: ۱- راه آهن (قطار مسافربری - قطار باربری)، ۲- راه جاده‌ای (آزاد راه)

۲) هوایی: ۱- هواپیمای مسافربری ۲- هواپیمای حمل کالا

۳) آبی: کشتی مسافربری - کشتی تجاری - کشتی باربری و حمل کالا - کشتی نفت کش‌ها

درسنامه‌ی درس نهم

✓ به کسی که قطار را هدایت می‌کند، «راهبر قطار» یا «لوکوموتیوران» می‌گویند.

✓ ویژگی های قطار (راه آهن):

مزایا: حمل بارهای سنگین با قطار باربری در مقایسه با کامیون ارزان تر است _ مقدار بیشتری کالا را جابه‌جا می‌کند _ ایمنی آن بیشتر است.

معایب: سرعت آن نسبت به اتوبوس و هواپیما کمتر است _ همه‌ی شهرها دسترسی به آن را ندارند.

✓ به کسی که کشتی را هدایت می‌کند، «ناخدا» یا «کاپیتان» می‌گویند.

✓ ویژگی های کشتی:

مزایا: حمل و نقل از راه دریا بسیار ارزان تر است _ برای حمل کالاهای سنگین بسیار مناسب هستند.

معایب: خیلی آهسته حرکت می‌کنند _ همه‌ی کشورها به دریا دسترسی ندارند.

✓ بندر: جایی در کنار دریاست که کشتی‌ها در آنجا توقف و بارگیری می‌کنند یا بار خود را تخلیه می‌کنند.

✓ هدایت هواپیما را «خلبان» و «کمک خلبان» به عهده دارند.

✓ ویژگی های هواپیما:

مزایا: برای حمل مسافر و کالا های سبک بسیار مناسب است _ سرعت زیادی دارد و مسافت های طولانی را در مدت کمی طی می کند.

معایب: هزینه های مسافرت با آن زیاد است _ امنیت آن نسبت به قطار کمتر است.

✓ صادرات ایران: قالی _ پتروشیمی _ گاز _ نفت _ مس _ محصولات کشاورزی و خشکبار

✓ واردات ایران: وسایل برقی _ ماشین آلات _ کاغذ _ دارو

درسنامه‌ی درس دهم

✓ مهم ترین وظایف حکومت:

(۱) وضع قوانین و مقررات برای اداره جامعه

(۲) تامین وسایل رفاه آسایش مردم و پیشرفت کشور؛ مانند آموزش و پرورش، بهداشت و درمان و...

(۳) رسیدگی به شکایت‌ها و حل اختلافات مردم

(۴) حفظ امنیت و جلوگیری از کار افرادی که قانون و مقررات را رعایت نمی‌کنند

(۵) دفاع از کشور در مقابل حمله دشمن

✓ حکومت ایران در تاریخ ۱۲ فروردین ۱۳۵۸ به جمهوری اسلامی تبدیل شد.

✓ جمهوری اسلامی حکومتی است که در آن قوانین اسلامی اجرا می‌شود و مردم در اداره‌ی کشور و انتخاب افراد شایسته برای حکومت نقش دارند.

✓ مهم ترین قانون هر کشور، قانون اساسی آن است. در قانون اساسی، روش اداره‌ی کشور مشخص شده است.

✓ رهبری:

(۱) قوه مقننه: مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان

(۲) قوه مجریه: رئیس جمهور و وزیران

(۳) قوه قضاییه: رئیس قوه قضاییه _ دادسراها _ دادگاه ها و ...

✓ ویژگی های رهبر جامعه:

باید نمونه‌ی یک مسلمان کامل باشد.

عالم، عادل و شجاع باشد.

از دستور های اسلام پیروی کند.

از اوضاع جامعه به خوبی آگاه باشد تا بتواند جامعه را به بهترین شکل، هدایت و رهبری کند.

✓ اولین رهبر انقلاب اسلامی ایران، امام خمینی(ره) بودند. پس از رحلت ایشان در سال ۱۳۶۸،

حضرت آیت الله خامنه‌ای به عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران انتخاب شدند.

✓ وظایف قوای سه‌گانه:

(۱) قوه‌ی مقننه: وظیفه‌ی قانون گذاری را بر عهده دارد.

_نمایندگان مجلس شورای اسلامی هر چهار سال یک بار با رأی مردم انتخاب می‌شوند.

(۲) قوه‌ی مجریه: وظیفه اجرای قوانین و تامین وسایل رفاه و آسایش مردم و پیشرفت کشور را بر عهده دارد.

_قوه‌ی مجریه همان دولت است.

_رئیس جمهور هر چهار سال یک بار با رأی مردم انتخاب می‌شود.

(۳) قوه‌ی قضاییه: وظیفه‌ی نظارت بر اجرای درست قوانین را بر عهده دارد. یعنی اگر در جایی

قانون رعایت نشود و تخلفی صورت بگیرد، به آن رسیدگی می‌کند.

درسنامه‌ی درس دوازدهم

✓ وقتی زمین به دور خود می‌چرخد، یک نیمه‌ی آن در مقابل نور خورشید قرار می‌گیرد. در این هنگام، در نیمه‌ی رو به خورشید، روز است. در همین زمان، نیمه‌ی دیگر زمین از خورشید دور است و در آنجا شب است.

✓ جهت حرکت زمین از غرب به شرق می‌باشد.

✓ خورشید هر روز از مشرق طلوع و از مغرب، غروب می‌کند.

✓ زمانی که خورشید به طور مستقیم در بالای نقطه‌ای که ما ایستاده ایم قرار می‌گیرد، ظهر است.

✓ حرکت‌های زمین:

۱) حرکت چرخشی: به چرخش زمین به دور خود، «حرکت چرخشی» می‌گویند که بر اثر آن، شب و روز پدید می‌آید.

۲) حرکت انتقالی: به گردش زمین به دور خورشید «حرکت انتقالی» می‌گویند که بر اثر آن، فصل‌ها پدید می‌آیند و یک دور گردش زمین به دور خورشید ۳۶۵ روز (یک سال) طول می‌کشد.

اگر کره‌ی زمین را به دو قسمت مساوی تقسیم کنیم، به هر نیمه‌ی آن «نیمکره» گفته می‌شود.

✓ خط استوا: استوا خطی فرضی است که مانند کمربندی به دور کره‌ی زمین کشیده شده است و زمین را به دو نیمه‌ی مساوی شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.

✓ مدار: به خط استوا و خط های فرضی که به موازات آن رسم شده‌اند، «مدار» می‌گویند.

✓ مدار استوا ۰ (صفر) درجه است و تا قطب شمال و قطب جنوب به ۹۰ درجه تقسیم می‌شود.

✓ نصف النهار: به خط های فرضی که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده‌اند، «نصف النهار» می‌گویند.

✓ مهم‌ترین نصف النهار، نصف النهار مبدأ است که از مبدأ گرینویچ در نزدیکی شهر لندن عبور می‌کند و زمین را به دو نیمه‌ی شرقی و غربی تقسیم می‌کند.

درسنامه‌ی درس سیزدهم

✓ کره‌ی زمین بیش از هشت میلیارد جمعیت دارد.

✓ به خشکی‌های وسیع که در میان آب‌های روی زمین قرار گرفته اند، «قاره» می‌گویند.

✓ اقیانوس‌های جهان عبارتند از :

اقیانوس آرام، اقیانوس هند، اقیانوس اطلس، اقیانوس منجمد شمالی و اقیانوس منجمد جنوبی.

✓ قاره‌های جهان عبارتند از :

آسیا، اروپا، آفریقا (به یکدیگر نزدیک ترند)، آمریکا و استرالیا (دیرتر کشف شدند).

✓ پهناورترین قاره جهان آسیا و پرجمعیت‌ترین کشورهای این قاره چین و هند هستند.

✓ زندگی در نواحی قطبی:

در نزدیکی قطب شمال در سرزمین‌های مجاور سیبری، آب و هوا بسیار سرد است.

اسکیموها در این ناحیه زندگی می‌کنند و غذایشان را از راه شکار به دست می‌آورند.

خانه‌های تابستانی آن‌ها، چادرهایی از پوست گوزن و در زمستان، از قطعه‌های یخ و برف درست شده است.

لباس اسکیموها از پوست خز است و برای حمل و نقل از سورت‌مه‌هایی استفاده می‌کنند که

سگ‌ها یا گوزن‌های قطبی آن‌ها را می‌کشند.

پوشش گیاهی این ناحیه درختان سوزنی برگ است و حیوانات آن گوزن، خرس و روباه قطبی است.

✓ زندگی در نواحی بیابانی:

در بیابان های عربستان و کشورهای همسایه ی آن تعداد کمی از مردم به صورت قبیله ای زندگی می کنند.

آب و هوای این ناحیه گرم و خشک است.

مردم قبیله ها به دنبال چراگاه کوچ می کنند و زندگی دامپروری دارند.

✓ زندگی در نواحی استوایی:

هوا در این ناحیه در طول سال گرم و هر روز باران می بارد به همین دلیل در این ناحیه جنگل های انبوه استوایی به وجود آمده اند.

عده کمی از مردم بومی مالزی و اندونزی به صورت قبیله ای در این جنگل ها زندگی می کنند.

مردم این ناحیه از راه شکار و جمع آوری میوه ها و سبزیجات زندگی خود را می گذرانند و بعضی از آنها در مزرعه های موز، نارگیل و آناناس کار می کنند.

پوشش گیاهی در این ناحیه درختان پهن برگ و حیوانات آن میمون، خرس و مار است.

درسنامه‌ی درس چهاردهم

✓ مکه و مدینه ، مهم ترین شهرهای مقدس مسلمانان جهان هستند که در کشور عربستان قرار دارند.

✓ علت مقدس و مهم بودن شهر مکه:

۱) چون خانه‌ی کعبه در این شهر قرار دارد.

۲) این شهر بر سر راه کاروان‌های بازرگانی قرار داشت.

✓ خانه‌ی کعبه در مسجدالحرام قرار دارد که بزرگ‌ترین و مهم‌ترین مسجد دنیا است.

✓ خانه‌ی کعبه در مکه قبله‌ی مسلمانان جهان است. چون کشور عربستان در جنوب غربی ایران قرار دارد ما به این جهت نماز می‌خوانیم.

✓ طواف : یعنی در هنگام حج ، به دور خانه‌ی کعبه می‌گردیم.

✓ شبه جزیره: به سرزمینی که از سه طرف به آب و از یک طرف به خشکی راه داشته باشد، «شبه جزیره» می‌گویند.

✓ حضرت محمد(ص) پس از بعثت، مأموریت یافت که مردم را پنهانی به دین اسلام دعوت کند و این دعوت سه سال طول کشید.

✓ وقتی آزار و اذیت کافران نسبت به مسلمانان زیاد شد، پیامبر به جمعی از مسلمانان دستور داد که به حبشه هجرت کنند، زیرا پادشاه کشور حبشه، مردی عادل بود.

✓ وقتی پیامبر پیشنهاد کافران را نپذیرفت، آن‌ها با هم پیمان بستند که رابطه‌ی خود را با مسلمانان قطع کنند و با آن‌ها خرید و فروش و ازدواج نکنند و عهدنامه‌ای نوشتند و آن را در خانه‌ی کعبه گذاشتند.

✓ پیامبر و یارانش سه سال در دره‌ی شعب ابی طالب در کمال سختی زندگی کردند. پس از این مدت، کافران فهمیدند که عهدنامه را موریانه خورده است و بعد از آن به پیامبر و مسلمانان اجازه دادند که دوباره به مکه بازگردند.

درسنامه‌ی درس پانزدهم

- ✓ دومین مسجد مهم مسلمانان، مسجدالنبی است. مسجدالنبی در شهر مدینه قرار دارد.
- ✓ نام قدیم شهر مدینه، یثرب بوده است و زمانی که پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه هجرت کردند، نام این شهر به مدینه‌النبی یا شهر پیامبر تغییر یافت.
- ✓ وقتی کافران تصمیم به قتل پیامبر (ص) گرفتند، حضرت علی (ع) برای حفظ جان پیامبر، شب در بستر ایشان خوابید.
- ✓ هجرت: به سفر پیامبر از مکه به مدینه «هجرت» میگویند.
- ✓ مبدأ تاریخ مسلمانان هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه می‌باشد.
- ✓ نخستین کار پیامبر در شهر مدینه، ساختن مسجد و سپس تشکیل حکومت اسلامی بود.
- ✓ جهاد در راه خدا: به جنگی که برای حفظ دین و دفاع از مسلمانان با دشمنان باشد، «جهاد در راه خدا» می‌گویند.
- ✓ مهم‌ترین جنگ‌های پیامبر عبارت‌اند از: بدر، احد، خندق یا احزاب.
- ✓ سر دستانه‌ی مخالفان پیامبر در مکه ابوسفیان نام داشت.
- ✓ پس از فتح مکه، حضرت محمد (ص) وارد خانه‌ی کعبه شد، بت‌ها را شکست و از آن‌جا بیرون ریخت و دستور داد که بر بام کعبه اذان بگویند.
- ✓ پیامبر اسلام در ۶۳ سالگی در شهر مدینه، رحلت فرمود. آرامگاه ایشان در مسجدالنبی است.

درسنامه‌ی درس هجدهم

✓ علت صورت گرفتن قیام های زیاد علیه خلفای بنی امیه:

رعایت نکردن قوانین و عدالت اسلامی

به شهادت رساندن امامان

برتر دانستن نژاد عرب از بقیه نژادها

✓ ابومسلم خراسانی یکی از ایرانیانی بود که فرماندهی گروه‌های ناراضی را به عهده داشت و

توانست سپاهیان بنی امیه را شکست داده و به این ترتیب خاندان بنی عباس به حکومت

رسیدند.

✓ مرکز اصلی حکومت بنی عباس در بغداد (عراق کنونی) بود.

✓ بنی عباس شیوه درست کشورداری را نمی‌دانست، به همین دلیل، اغلب وزیران خود را از میان

ایرانیان انتخاب می‌کرد تا بتواند بر قلمروی پهناورش حکومت کند.

✓ حکومت های ایرانیان در زمان بنی عباس:

۱. طاهریان: فرمانروایان آن به عمران و آبادی علاقه زیادی داشتند و از کشاورزان حمایت

می کردند. پایتخت آن ها شهر نیشابور بوده است.

۲. صفاریان: به زبان فارسی اهمیت می دادند و شاعران و دانشمندان را تشویق می کردند.

پایتخت آن ها شهر زرنج بوده است.

۳. سامانیان: به زبان فارسی اهمیت می دادند و شاعران و دانشمندان را تشویق می کردند.

رودکی شاعر معروف این دوره است. پایتخت آن ها شهر بخارا بوده است.

۴. علویان: پیرو مذهب شیعه بودند. پایتخت آن ها شهر مازندران بوده است.

۵. آل بویه: دشمن خلیفه عباسی و پیرو مذهب شیعه بودند. پایتخت آن ها شهر اصفهان بوده است. یکی از فرمانروایان آل بویه توانست بغداد را فتح کند. فرمانروایان آل بویه بیمارستان مهمی را در بغداد تاسیس کردند و به آموزش علم طب پرداختند. در زمان آل بویه مراکز علمی شیعه گسترش یافت. ابوعلی سینا دانشمند بزرگ، وزیر یکی از شاهزادگان آل بویه بوده است. بند امیر در فارس به دستور عضالدوله ساخته شد.

درسنامه‌ی درس نوزدهم

✓ سلسله های ترک در ایران:

(۱) غزنویان:

- مشهورترین فرمانروای غزنوی، سلطان محمود غزنوی بود.
- یکی از کارهای مهم سلطان محمود، لشکرکشی به هند بود.
- پس از سلطان محمود، پسرش سلطان مسعود به حکومت رسید.
- ابوالقاسم فردوسی از شاعران معروف دوره غزنوی است و نام اثر او شاهنامه است.
- پایتخت غزنویان شهر غزنین بوده است.

(۲) سلجوقیان:

- طغرل این سلسله را تاسیس کرد.
- در زمان ملکشاه سلجوقی، قلمرو سلجوقیان از شرق تا ماوراءالنهر و از غرب تا دریای مدیترانه گسترش یافت.
- زبان و ادب فارسی در این دوره مورد توجه قرار گرفت.
- خواجه نظام الملک توسی از وزیران مشهور دوره سلجوقی بود که مدارس نظامیه به دستور او ساخته شد.
- در این دوره زبان و ادب فارسی مورد توجه قرار گرفت و مساجد، برج ها، مناره ها و کاروانسراهای باشکوهی بنا شدند.
- پایتخت سلجوقیان شهر اصفهان بوده است.

۳) خوارزمشاهیان:

- یکی از فرمانروایان منطقه خوارزم، آخرین سلطان سلجوقی را شکست داد و حکومت خوارزمشاهیان را ایجاد کرد.
- مهمترین سلطان خوارزمشاهیان، سلطان محمد بود.
- حکومت خوارزمشاهیان با حمله مغول ها به ایران، برچیده شد.

✓ ویژگی های مشترک در دوران سلسله های ترک در ایران:

- ۱) شغل بیشتر مردم، کشاورزی و دامپروری بود.
- ۲) شهرهای بزرگ و آباد در قلمرو پهناور ایران در این دوره ها به وجود آمد.
- ۳) شغل هایی مانند سفالگری، آهنگری، بافندگی و تجارت در این دوران رواج داشت.
- ۴) بازرگانی با سرزمین های دیگر در این دوران بسیار رونق یافت.

درسنامه‌ی درس بیستم

✓ در زمان خوارزمشاهیان، در شرق ایران و شمال چین، سرزمینی به نام مغولستان وجود داشت.

✓ ویژگی های سرزمین مغولستان:

(۱) دارای آب و هوای سرد و خشک بود و قبایل مغول با کمبود غذا روبه‌رو بودند.

(۲) قبایل بیابان‌گرد بودند و زندگی خود را بیشتر از راه غارت کاروان‌ها یا هجوم به سرزمین‌های دیگر می‌گذراندند.

✓ اقدامات چنگیزخان:

(۱) حاکم مغولستان در زمان خوارزمشاهیان، چنگیزخان بود که مردی بسیار بی‌رحم و خشن بود.

(۲) چنگیزخان ابتدا به چین حمله کرد و اموال مردم را غارت کرد و ساکنان شهرها را کشت.

(۳) چنگیزخان به بهانه‌ی کشته شدن بازرگانانش توسط غایرخان حاکم شهر «اُترار» به ایران حمله کرد.

✓ نتایج حمله‌ی مغول‌ها به ایران و تاثیر آن بر زندگی مردم:

(۱) سلطان محمد خوارزمشاه به جای ایستادگی در مقابل دشمن، فرار کرد.

(۲) مغول‌ها به هر شهری می‌رسیدند مردم آنجا را با بی‌رحمی به قتل می‌رساندند و اموال آنان را غارت می‌کردند.

(۳) مغول‌ها بسیاری از کتابخانه‌ها را سوزاندند و آثار هنری را از بین بردند.

۴) سلطان جلال الدین خوارزمشاه پسر سلطان محمد در مقابل مغول ها ایستادگی کرد اما سرانجام در مقابل آن ها شکست خورد.

✓ چهل سال بعد از حمله‌ی چنگیزخان، هُلاکو خان، نوه‌ی او به ایران حمله کرد. سپس به بغداد لشکر کشید و آخرین خلیفه عباسی را به قتل رساند.

✓ هولاکو خان پس از فتح ایران، مراغه را پایتخت خود قرار داد و حکومت «ایلخانان» را تأسیس کرد.

✓ تیمور فرماندهی بی‌رحم بود که حدود ۱۶۰ سال بعد از حمله‌ی چنگیزخان توانست به تدریج بر ماوراءالنهر حاکم شود.

درسنامه‌ی درس بیست و یکم

- ✓ جانشینان چنگیز ، هلاکو و تیمور پس از آشنایی با مردم ایران ، تحت تأثیر عقاید و آداب و رسوم ایرانیان قرار گرفتند و به تدریج به دین اسلام روی آوردند و مسلمان شدند . همچنین سعی کردند از خشونت و ویرانگری فاصله بگیرند و عمران و آبادی در ایران را تشویق کنند.
- ✓ خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی از وزیران دانشمند دوره‌ی ایلخانان بود که چندین کتاب علمی نوشت و به دستور او بناهای زیادی مثل مسجد، مدرسه و بیمارستان ساخته شد.
- ✓ خواجه نصیرالدین توسی از مشاوران هلاکو خان بود که سعی می‌کرد عادت‌های زشت مغول‌ها ، از جمله وحشی‌گری‌هایشان را تغییر دهد.
- ✓ خواجه نصیرالدین توسی ، ریاضی‌دان و ستاره‌شناس بزرگی بود که به همت او رصدخانه‌ی مراغه تأسیس شد.
- ✓ در زمان جانشینان چنگیز ، هلاکو و تیمور شهرنشینی در ایران گسترش یافت و بناهای زیادی چون مساجد، کاروان‌سراها، حمام‌ها و برج‌ها ساخته شد.
- ✓ شاهرخ پسر تیمور ، بر خلاف پدر خود مردی نیکوکار بود و به دستور او مدارس و کتابخانه‌های بسیاری ساخته شد.
- ✓ مسجد گوهرشاد در مشهد از بناهای تاریخی است که به همت گوهرشاد ، همسر شاهرخ ، ساخته شد.
- ✓ تعدادی از شاعران بزرگ ایران از جمله عطار نیشابوری، مولوی، سعدی و حافظ در دوره‌های مغول و تیموری زندگی می‌کردند.